

ЛІТЕРАТУРА

1. Карасва Т. В. Методика навчання ділової англійської мови з урахуванням рівня автономії студентів економічних спеціальностей: автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / Т. В. Карасва; Південноукраїнський держ. пед. ун-т імені К. Д. Ушинського. — Одеса, 2010. — 21 с.

2. Тарнопольський О. Б. Шляхи розвитку автономії студентів на курсах англійської мови для ділового спілкування / О. Б. Тарнопольський // Актуальні проблеми викладання іноземних мов у вищій школі: зб. наук. праць. — Донецьк: ДонНУ, 2002. — С. 130-135.

3. Тарнопольський О. Б. Методика обучения английскому языку для делового общения: учеб. пособие / О. Б. Тарнопольский, С. П. Кожушко. — К.: Ленвит, 2004. — 192 с.

4. Ягельська Н. В. Методика організації самостійної роботи студентів з англійської мови з використанням професійного мовного портфеля: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Н. В. Ягельська ; КНЛУ. — К., 2005. — 192 с. University Press, 1981. — 89 p.

5. Tarnopolsky O. The Scale of Learner Autonomy: Three levels in an intensive English program / O. Tarnopolsky // Independence. Newsletter of IATEFL Learner Independence Special Interest Group, Summer. — 2001. — Issue 29. — P.2-5.

ІНДИВІДУАЛЬНО І ЗІ ТИПОВІ ПРОЯВИ СУБ'ЄКТНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ

ELR 155

Одарій Т. В.

У статті представлені дані теоретико-емпіричного дослідження індивідуально психологічних особливостей суб'єктної залежності, що презентовані її певним типом. Проаналізовано психологічну сутність кожного типу, його специфіку та відмінності прояву на різних етапах формування его-ідентичності особистості.

Ключові слова: суб'єктна залежність, его ідентичність, аддиктивна особистість.

ІНДИВІДУАЛЬНО І ЗІ ТИПОВЕ ПРОЯВЛЕННЯ СУБ'ЄКТНОЇ ЗАВИСИМОСТІ

Одарій Т. В.

Резюме. В статье представлены результаты теоретико-эмпирические исследования индивидуально психологических особенностей субъектной зависимости, которые презентируют определенный ее тип. Анализируется психологическая сущность каждого типа, его специфика и различия проявлений на разных этапах формирования эго-идентичности личности.

Ключевые слова: субъектная зависимость, эго-идентичность, аддиктивная личность.

INDEVIDYAL DISPLAYS OF SUBJECT DEPENDENCE

Odariy Tatayna Valerievna

In the article results are presented теоретико емпірические researches of individually psychological features of subject dependence, which презентують her certain type. Psychological essence of every type, his specific and distinctions of displays, is analysed on the different stages of forming of ego identity of personality.

Keywords: *subject dependence, ego identity, адиктивнай persona.*

Проблема суб'єктної залежності є однією з найважливіших у психології особистості, яка передусім пов'язана з розглядом питання щодо порушення процесів формування особистісної ідентичності, незалежності та автономії.

Явище психічної залежності, що розуміємо як спотворену форму взаємодії з соціальним середовищем, традиційно в психології розглядається з позицій наступних підходів: психоаналітичного, де в центрі уваги постають невирішені конфлікти дитинства, психологічна регресія, емоційна залежність від дорослих (А. Фрейд, З. Фрейд, Г. Гартман та ін.), порушена ідентичність (Е. Еріксон); гуманістичного, в якому залежність виникає внаслідок потреби особистості у симбіотичному зв'язку з іншим, страх самотності і відторгнення (Е. Фромм); біхевіористського, в якому причини виникнення психічної залежності вбачаються у порушенні процесу соціалізації (А. Бандура, Е. Торндайк) [2].

Аналіз психологічних робіт дозволяє засвідчити, що суб'єктна залежність є окремим видом психічної залежності, сутність якої полягає у надмірній фіксації особистості на іншій людині та відображає інфантильні притягання на опіку та емоційну підтримку. Однією з найважливіших проблем особистості суб'єктного аддикта є блокована або інфантильна потреба у персоналізації, яка забезпечує активне включення індивіда у систему соціальних зв'язків. Прагнення привнести власне «Я» у свідомість, почуття та волю інших людей, заохочення їх до власних інтересів та бажань задовольняє потребу індивіду в персоналізації [2, 4, 5].

Як підкреслює Я.А.Гавриленко, основною проблемою аддиктивної особистості є розмита самоідентичність, що виражається у звуженні життєвого контексту, максимальному зведенні його до значущих відносин; розмитості ціннісно- мислових інтерпретаційних меж; відсутності внутрішньої опори у вигляді стабільного позитивного Я та прагненні знайти дану опору у стосунках, що зумовлює ще більше зацикловання на партнері й занурення в залежність [2].

Узагальнення даних психологічної літератури також показує, що в основі психологічної залежності лежить невміння особистості розвивати свою суб'єктність, формувати смисл власного життя, розглядати себе як окрему самоцінність, самостійно вибудовувати свій життєвий світ. При цьому суб'єктна аддикція не має статевого відтінку та передбачає психологічну залежність від будь-якої особистості, яка володіє набором якостей та властивостей, які є конгруентними для суб'єктного аддикта.

Одним з перспективних напрямків дослідження суб'єктної аддикції, на нашу думку, є звернення до розуміння внутрішньої детермінації її розвитку, а також виявлення інстанцій, які ініціюють та регулюють формування психологічної залежності від іншої людини. З цих позицій під феноменом суб'єктної залежності нами розуміється стійка властивість особистості, яка проявляється у схильності людини до фіксації на іншій, втраті автономії свого «Его», при якій інші

аспекти особистості пригнічуються (включаючи здатність реагувати на чинники реальності і функції турботи про себе).

Принциповим стає питання про внутрішню структуру суб'єктної залежності, що презентує її як окрему властивість особистості. Спираючись на традиційні уявлення про організацію психічної сфери індивіда, ми виокремили у структурі суб'єктної залежності такі компоненти: когнітивний, емоційний, мотиваційний, вольовий (безвілля) та поведінковий. Ці складові в сукупності відтворюють психічну організацію схильності людини до залежності від іншого індивіду, а їх своєрідне поєднання утворює певний тип суб'єктної аддикції.

Психологічна сутність таких типів розкривається через розуміння провідного механізму формування та функціонування суб'єктної залежності, що зумовлений яскравим домінуванням певного компонента у структурі цієї властивості.

Саме така компонента та її неоднорідність у структурі суб'єктної залежності дає можливість описати індивідуально-психологічні варіанти її прояву:

— когнітивний тип — особи, що характеризуються переважанням у внутрішньому світі людини установок, переконань відносно власної безпорадності, неспроможності самотійно вирішувати проблеми, організовувати своє життя без допомоги іншої людини;

— емоційний тип — особи, що відрізняються чутливістю, емоційною уразливістю, зануреністю у емоції, які супроводжують стани гіперактивної занепокоєності, тривоги, дискомфорту без іншого, страху самотності, почуття нещастя, небезпеки, якщо поруч нікого немає;

— мотиваційний тип — особи, яким властиві мотиви аффіліації, невідоме бажання з'єднатися з іншою людиною задля відновлення власної цілісності; що підштовхує до пошуку себе в іншій людині;

— безвільний тип — особи, що страждають на безвілля, відзначаються несамотійністю в рішеннях, неможливістю протидіяти іншій людині;

— поведінковий тип — особи, які відрізняються постійною та надмірною залученістю у життя іншої людини та бездіяльністю у вирішенні власних проблем.

Названі типи емпірично виділені нами за результатами, отриманими за допомогою спеціально розробленої методики діагностики показників суб'єктної залежності [3]. Методика пройшла процедуру апробації на вибірці 115 осіб у віці від 18 до 45 років обох статей (39 чоловіків та 74 жінки), студентів та слухачів ОНУ імені І.І.Мечникова, а також клієнтів психологічних консультацій. У результаті апробації доведено її надійність та валідність.

За результатами діагностування при домінуванні показників одного з структурних компонентів суб'єктної аддикції на фоні вкрай низької вираженості інших, виокремлено п'ять груп: когнітивний тип (КЗ), емоційний тип (ЕЗ), мотиваційний тип (МЗ) безвільний (ВЗ) та поведінковий тип (ПЗ).

Для встановлення даних про характер мінливості індивідуально-психологічних особливостей суб'єктної залежності в залежності від віку ми провели диференціацію в межах кожного типу на відповідні вікові групи. Оскільки феномен суб'єктної залежності виявляється у спотворенні ідентичності особистості, піддруктям для виділення вікових груп, ми обрали періодизацію психосоціального розвитку, запропоновану Е.Еріксоном, що урахує етапи становлення Его-ідентичності особистості.

У відповідності до цього ми розглядали такі вікові групи: 15-19 років (юнацький вік); 20-25 років (рання зрілість) та 26-45 років (зрілість, середній вік). У цих групах співставлялись дані про суб'єкту залежність з урахуванням її типу.

Такий напрямок аналізу дозволяє, по-перше, розкрити специфіку співвідношення структурних компонентів самої суб'єкту залежності в межах типу, що є певним психологічним паттерном, який й спрямовує активність та індивідуальну форму прояву цієї властивості; по-друге, встановити загальні, стійкі та незалежні від віку особливості такого співвідношення; по-третє, визначити вікові особливості суб'єкту залежності у осіб з певним її типом та відповідно, відслідкувати прояв загальних вікових тенденцій у суб'єкту залежності.

Розглянемо послідовно отримані факти, що розкривають специфіку кожного типу.

Когнітивний тип суб'єкту залежності. За отриманими результатами особи з домінуванням установок щодо власної безпорадності, відрізняються вкрай низькою емоційною проникливістю до іншої людини та відстороненістю від життя цих людей, від яких така особистість вважає себе залежною. Цих осіб можна характеризувати як емоційно та поведінково відсторонених від оточуючих, які не відчують справжнього емоційного тепла до іншої людини, але при цьому не відпускають її, потребуючи залучення інших осіб у власне життя через переконаність у своїй неможливості бути самостійним. Це пасивний спосіб вияву суб'єкту залежності у соціальних стосунках, коли людина очікує від іншого набагато більше, аніж дає сама.

При порівнянні даних в вікових групах простежуються певні відмінності. А саме, емоційний показник значно більш виражений в групі осіб юнацького віку (15-19 років), що підтверджено також статистично за t-критерієм Стьюдента ($p < 0,05$). Цей факт відображає загальну тенденцію юнацького віку, що виражається у тяжінні до оточуючих, пошуку значущих осіб, появи таких стосунків, як дружба та любов. Саме такі вікові тенденції зумовлюють утворення соціальних зв'язків, встановлення дружних та інтимних стосунків, що потребує прояву соціальних емоцій, на тлі чого у залежної особистості зростає занепокоєння, тривога, переживання самотності. Але такі стосунки, виходячи з психологічного портрету когнітивного типу, і у юнацькому віці не є справжньою дружбаю, а скоріше маскуються у такий спосіб, маючи характер насправді світських відносин, коли йде вибір осіб, що «зобов'язані», за думкою представників цього типу, здійснювати про них турботу.

На рахунок вікових відмінностей можна віднести також вкрай низькі значення поведінкового показника в групі осіб ранньої зрілості (20-25 років), що вказує на відсутність в них поведінки, пов'язаної з участю у житті іншої людини. Серед осіб з когнітивним типом суб'єкту залежності такі поведінкові тенденції є загальною особливістю, але мінімального свого прояву вони досягають саме у ранній зрілості. У цьому ж віці і є найбільш вираженим безвілля, що вказує на виражену слабкість цих осіб у прийнятті самостійних рішень. Такі особливості з'являються у зв'язку з тим, що саме в періоді ранньої зрілості людина повинна вирішити головні питання, що спрямовують подальше доросле життя: утворення сім'ї, початок професійної діяльності, вирішення побутових проблем. Необхідність приймати такі складні та важливі рішення явно

блокує активність, стимулює безвілля у залежної особистості, яка впевнена у власній безпорадності.

Емоційний тип суб'єктної залежності. До загальних особливостей компонування показників суб'єктної залежності в цьому типі відноситься низька вираженість когнітивного та вольового (безвілля) компонентів, а також значна вираженість мотиваційного компоненту. Це свідчить про характерну для чутливих осіб децентрацію, тобто відсутність егоїстичної концентрації на власній персоні, власних інтересах, що властиво когнітивному типу.

Емоційна залежність, страх самотності, зумовлює готовність реагувати на події так, як реагують інші, що поєднується з бажанням бути прийнятим іншою особою, а не скористатися нею. Для осіб цього типу властиві намагання побудувати з оточуючими надійні теплі стосунки, що допомогло б зняти почуття тривоги, напруження, страху самотності. Особи також потребують турботи і уваги, як і суб'єктно залежні особистості когнітивного типу, але вони намагаються це викликати через емоційне підключення до іншої людини, відгукування на її переживання, тобто передусім спочатку проявляючи увагу до іншого. І в цьому виявляється активність емоційного типу у соціальних стосунках.

Якщо особи з когнітивним типом переважно мають вузьке коло спілкування, в якому є ті особистості, що згодні цілковито належати їм, здійснюючи свою опіку, то особи з емоційним типом мають більш широке коло соціальних зв'язків, як правило, неглибоких, що дозволяє відчутти свою значущість для інших. Їх можна характеризувати як активних діячів, що схильні займатися суспільно корисною працею в сфері спілкування з людьми. В основі цієї поведінки – відчуття власних можливостей, своєї реальної сили та намагання бути визнаним у соціальному осередку. Але при цьому їм бракує глибини стосунків, справжньої зацікавленості іншою людиною, відданості певним персоналіям. Цінною є не конкретна особа, а відчуття близькості до оточення, незмінної участі у спілкуванні.

Взаємодія з оточуючими у них передбачає відкритість, надмірну проникливість, емоційну незахищеність та схильність піддаватися навіюванню, але це не означає вольової слабкості. Вплив, що здійснюють інші, скоріше, можна розглядати як емоційне зараження, а не примушення. При впровадженні рішень та реалізації думок, що виникають під впливом оточуючих, часто спонтанно, внаслідок входження у емоційний резонанс з іншим, здатні виявляти достатню вольову активність.

Ці особливості загалом притаманні для осіб з емоційним типом у будь-якому віці. Про виражені вікові особливості в цьому типі, за отриманими нами даними, говорити не можна, оскільки статистично значущих відмінностей між профілями не встановлено. Це вказує на стійкість проявів емоційного типу, їх незалежність від віку, що пояснюється, природою даного типу залежності, якою є, скоріше за все, темераментальні особливості – емоційна чутливість, вразливість, проникливість адаптаційного бар'єра.

Мотиваційний тип суб'єктної залежності. Аналіз отриманих даних свідчить, що саме мотиваційний тип у своїх особливостях найбільшою мірою залежить від віку особистості. За показником емоційного компоненту отримані статистично значущі відмінності (за t-критерієм Стьюдента) між групами 15-19 років (низькі значення) та 20-25 років (високі значення) ($p \leq 0,01$), за показником вольового типу між групами 15-19 років (низькі значення) та іншими

групами ($p \leq 0,05$), за показником поведінкового типу між групами 15-19 років (низькі значення) та 20-25 років (високі значення) ($p \leq 0,01$), 26-45 років ($p \leq 0,05$).

Для осіб юнацького віку властиве таке сполучення показників: низький ступінь розвитку поведінкового, вольового (безвілля) та емоційного компонентів. Таких осіб можна характеризувати як відсторонених, нечутливих до інших, несприйнятливих до впливів оточення, емоційно холодних, які не відчують тривогу або непокоєння поза стосунками з людьми. Для них властива байдужість до життя інших людей, турбота про будь-кого, поведінкова активність не поширюється на події, пов'язані з іншою людиною. При цьому юнаки з мотиваційним типом суб'єктної залежності не страждають на нестачу вольової активності, вони не безвільні, «спрямовуються свідомо поставленою метою», але ця мета не співвідноситься з життям інших осіб. Тому можна вважати, що ці особи концентровані на власній особистості, максимально ізольовані від сфери контактів з оточенням, не вимагаючи нічого від іншого та не здійснюючи ніякі дії стосовно них.

Така комбінація вказує на те, що загальні особливості юнацького віку, пов'язані з пошуком Я, формуванням ідентичності, особистісним самовизначенням, у цих осіб набувають своєрідного прояву, який, за Е.Еріксоном, описується як дисгармонійний у цьому віці. При організації нормального ходу формування ідентичності в юнацькому віці відбувається надмірна концентрація душевних сил на самопізнанні, занурення у своє минуле, виявляється надто сильно виражене стремління розібратися у себе самому, що іноді розходиться зі стосунками з оточуючим світом. Це призводить до дифузії, плутанини соціальних ролей, оскільки відсторонення від соціальної взаємодії, що спостерігається при поглибленому погляді юнака у внутрішній світ, не дає можливості адекватно їх засвоювати та відтворювати у життєдіяльності. Тому саме криза ідентичності є причиною проявів такої емоційно-поведінкової ізоляції у юнаків з мотиваційним типом суб'єктної залежності.

Для осіб віку ранньої дорослості властиві протилежні особливості: сполучення сильно розвинутого емоційного та поведінкового компонентів. Це означає наявність таких рис, як: чутливість до ставлення з боку оточуючих, занепокоєння, тривога та страх самотності, почуття нещастя в стосунках, що досягають вкрай високого ступеня розвитку. При цьому зростає намагання втручатися в життя близьких осіб, здійснювати дії та робити вчинки, спрямовані на керівництво іншою людиною. Поведінкова активність, що викликана підвищенням до контролю життя інших осіб, досягає значної вираженості. Такі особистості виявляють глибоке проникнення як у внутрішній світ іншої людини через емоційну чутливість, так і в її життя загалом через здійснення контролю.

Ці прояви мотиваційного типу суб'єктної залежності у ранній зрілості зумовлені загальною тенденцією цього віку, коли перед людиною стає проблема близькості, інтимності. Для залежної особистості мотиваційного типу, що характеризується спотвореною цілісністю та ідентичністю, ця задача стає найважливішою, але вирішується вона у непродуктивний спосіб. Стремління до людей, пошук друга, сексуального партнера, супутника життя, народження та виховання дітей - все супроводжується у цих осіб сильним душевним напруженням, що інколи посилюється нерозвиненістю соціальних навичок. Особистості з порушеною ідентичністю шукають не просто близьку людину, ця людина стає частиною

їх Я. Утворюється симбіотичний зв'язок, де суб'єктний аддикт повністю фіксується на іншому та розчиняється у ньому. Тільки за наявності цього зв'язку у суб'єктного аддикта мотиваційного типу відтворюється цілісність особистості, відбувається внутрішня інтеграція та усвідомлюється сенс життя. Тому на відмінність від розглянутих раніше типів залежності, ці особистості схильні до залежності від конкретних людей, глибоко проникаючи у ці стосунки.

Саме така крайня важливість стосунків з близькими особистостями і зумовлює яскравий прояв емоційно-поведінкових характеристик суб'єктної аддикції у осіб з мотиваційним типом, охарактеризованим раніше. Сильна тривога, страх самотності, боязнь бути покинутим, недовіра до справжності почуттів іншого, переживання нестачі любові провокують певні поведінкові прояви: надмірний контроль за життям близької людини, слідкування за нею, підозра та втручання в її справи, вимагання постійних підтверджень любові, яких буде завжди замало.

Зрілі особистості мотиваційного типу у виділеній нами віковій групі 26-45 років не характеризуються яскраво вираженими особливостями, що вочевидь потребує проведення більш тонкої диференціації за віком, або за іншими вимірами. Єдина яскрава риса у цій групі – це низька вираженість когнітивного компонента, що вказує на наявність певного когнітивного конструкту, пов'язаного з впевненістю у своїх силах, можливостях та здатностях, у самотійному активному началі та намаганням бути корисним іншій людині, покровительствувати їй. Тобто у середньому віці особистості з мотиваційним типом суб'єктної залежності відзначаються розумінням необхідності допомагати іншим, виявляти турботу, бути духовною основою для «тих, кого приручили». Зростає залежність від молодших поколінь, слабких особистостей, що потребують такого покровительства.

Ці особливості узгоджуються з загальною картиною становлення особистості в цьому віці, яка характеризується бажанням внести свій внесок у життя майбутніх поколінь: дітей, учнів, молодших колег та ін. Саме такий тип стосунків, заснований на передачі власного досвіду, ідей, створених продуктів праці молодшим поколінням дозволяє залежній особистості відчувати свою еґо-інтеграцію і є необхідною умовою життєдіяльності для цих осіб в середньому віці. Розуміння себе як самодостатньої людини, готової здійснювати турботу про інших, допомагає відчувати своє продовження у іншій людині, відшукувати смисл власного життя в діях іншого та відновлювати у такий спосіб свою цілісність.

Безвільний тип суб'єктної залежності. За отриманими даними можна відмітити такі загальні особливості цієї групи: низький рівень вираженості когнітивного та поведінкового показників. Ці дані вказують на те, що слабкість у прийнятті рішень, що є загальною характеристикою безвільного типу, є скоріше проявом пасивності, інертності, а ніж слабкості, уразливості Я, пригніченості. Низька вираженість когнітивного компоненту вказує на упевненість даних осіб у своїх можливостях, на наявність установки самодостатності, що сполучено з низьким стремлінням до вияву поведінкової активності, бездіяльністю та виключністю з канви подій. Тому така загальна пасивність та безчасність її зумовлює несамостійність у прийнятті рішень, готовність слідувати чужим настановам.

Вікові особливості розкриваються через наявність відмінностей (за t-критерієм Стьюдента) між віковими групами за такими показниками: емоційного

компоненту в групах 20-25 років (високі значення) та 26-45 років (низькі значення) ($p \leq 0,05$), мотиваційного компоненту в групах 15-19 років (високі значення) та 26-45 років (низькі значення) ($p \leq 0,05$).

Особи безвільного типу юнацького віку відзначаються поведінковою пасивністю, незалученістю до життя інших, відсутністю участі у сумісних справах. Цей тип осіб, вочевидь, найбільшою мірою відображає таку тенденцію соціалізації сучасних юнаків, як аномія, що характеризується порушенням традиційних суспільних зв'язків. У цих умовах зростає байдужість, відчуженість у стосунках між людьми, апатія, соціальна відстороненість.

Характерною особливістю осіб з безвільним типом віку ранньої зрілості є сполучення вже розкритих когнітивно-поведінкових особливостей з високою вираженістю емоційного компоненту суб'єктної залежності. Цьому сприяє специфічна для даного віку ситуація початку самостійного життя, коли батьківське керівництво уходить у минуле, що передбачає необхідність приймати власні рішення, до чого така особистість з безвільним типом незвична, неі підготовлена і взагалі не схильна. На такому тлі зростає тривожність, напруження, відчуття кинутості, почуття самотності у цих осіб. Але це ніяк не спонукає їх до дієвого способу організації життя. Очікуючи від інших керівництва своїм життям, вони залишаються пасивними в поведінковому плані.

У зрілому віці особистості з безвільним типом, зберігаючи свою залежність у рішеннях від оточення, демонструють низьку зацікавленість у будь-яких стосунках. На це вказує своєрідне сполучення показників суб'єктної залежності: низька вираженість когнітивного, поведінкового, емоційного та мотиваційного компонентів, тобто низькими є всі показники суб'єктної залежності, окрім власно безвілья. Такому типу в середньому віці властиві розкриті раніше особливості, пов'язані з відстороненістю, байдужістю до життя інших, апатією. Не маючи власного цільового комплексу вони готові підкорятися іншим, «плити течією життя», ніщо їх глибоко не турбує: ані власна самооцінка, ані стосунки з іншим, ані суспільні події.

Поведінковий тип суб'єктної залежності. Для його представників характерною є впевненість у своїх силах, розвиненість активного вольового начала.

Порівняння за t-критерієм Стьюдента досліджуваних вікових груп цього типу показало наявність статистично значущих відмінностей за показником емоційного компоненту між групою осіб молодого віку 26-45 років (низькі значення) та осіб юнацького та середнього віку (високі значення) ($p \leq 0,01$).

Для осіб поведінкового типу юнацького віку властиві низькі показники за когнітивним та вольовим (безвілья) компонентами. Це вказує на вираженість в цій групі впевненості у собі, високої оцінки своїх можливостей, віри в свої здатності, що супроводжується розвиненими вольовими якостями, намаганням досягти мети. Це сполучення відображає характерний «юнацький запал», що не випадково зустрічається у таких осіб, які схильні до активної участі у суспільних справах, у житті інших людей, забуваючи про власні потреби.

У віці ранньої дорослості (20-25 років) в осіб з поведінковим типом суб'єктної залежності відмічається вкрай низька вираженість емоційного компоненту, зниження за когнітивним і мотиваційним компонентами. Це свідчить про те, що завдяки високій зацікавленості у житті інших, намаганням бути активним у стосунках та сумісних справах цей тип не відчуває страху самотності, виявляє спокій і впевненість у власній значущості для інших, відчуття зажаданості. Це

закономірно сполучається з когнітивними установками щодо власної спроможності, самодостатності, життєвої та соціальної компетентності. Для осіб цієї групи не властиве надмірне тяжіння до іншої людини, неодмірної єдності, тобто вони відчують психологічний комфорт і за умов певної роз'єднаності та дистанції з іншою людиною, а відтак достатньою мірою автономні.

Таким чином, досягаючи віку ранньої зрілості саме ця група осіб найбільшою мірою характеризується психологічним здоров'ям, активним ставленням до життя, при якому суб'єктна залежність, що представлена як неодмірна участь у житті іншої людини, турбота та націленість на вирішення чужих проблем, не стає завадою для особистісного розвитку людини.

У середньому віці ці прояви згладжуються і єдиною загальною рисою осіб з поведінковим типом стає зростання емоційного компоненту у структурі суб'єктної залежності. Це свідчить про домінування тривоги та неспокою у стосунках з іншими, страх самотності, побоювання бути не зажаданим. Найбільше для цих осіб — залишатись поза життям іншої людини, не мати можливість здійснювати контроль та втручатися у події, пов'язані з іншим. Оскільки такі вияви зустрічають періодично опір з боку інших осіб, а при цьому з віком зростає усвідомлення різниці між власними інтенціями та очікуванням інших, це й провокує зростання відчуття самотності у цих осіб в середньому віці.

Таким чином, для осіб поведінкового типу не властива хвороблива прихильність до іншої людини, або емоційна уразливість, що викликає бажання бути поряд з кимось. Специфіка їх залежності полягає у надмірно розширених межах індивідуального світу, буття такої особистості, де інша людина стає елементом, частиною. Спрямовуючи свою поведінкову активність у процесі самореалізації, конструювання цього індивідуального світу, особистість такого типу неодмірно «чіпляє» життя іншого, тому необхідність приймати участь у справах інших людей дозволяє наповнити їх особисте життя смислом, продуктивністю.

Викладені результати емпіричного дослідження дозволяють підтвердити припущення про існування стійких індивідуально-психологічних відмінностей у суб'єктно залежних осіб. Такі відмінності відображають домінування певного механізму формування залежності, що позначається на утворенні характерного сполучення показників структури суб'єктної залежності, яке оформлюється як її тип. Індивідуально-типові відмінності презентують різні картини вияву суб'єктної залежності: як демонстрування власної безпорадності та «привиз» до іншого здійснити керівництво; як емоційна уразливість, чуйність та переживання страху самотності, що стимулює надзвичайну прихильність до оточуючих; як потяг до відновлення порушеної цілісності Я через контакт з іншою людиною та пошук себе в іншому; як слабкість в організації власного життя через брак волі та цільового комплексу особистості; як необхідність втручатися у життя інших людей, брати участь у чужих справах задля самореалізації та саморозгортання, відчуття повноти та смислу власного життя. Індивідуально-психологічні особливості суб'єктної залежності людини визначають специфіку та характер її стосунків з оточуючими.

За отриманими даними доведено, що тип суб'єктної залежності не залежить від віку особистості, але в межах кожного типу є певні вікові відмінності, що представляє взаємодію індивідуально-психологічних паттернів з загальними

віковими тенденціями. Ті життєві питання, які ставить перед особистістю вік, конкретний етап її розвитку, певною мірою коректують ці особливості, або послаблюючи їх або посилюючи.

Література:

1. Гавриленко Я.А. Особливості жіночої міжособистісної залежності в любовних стосунках періоду ранньої юності / Я.А.Гавриленко. [Матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції] [23-24 квітня 2009 р., Херсонський держ. університет]. - Херсон, 2009.

2. Кривоногова О.В. Психологічні чинники виникнення у підлітків опійної наркоманії та її корекція : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» /О.В.Кривоногова. — Одеса, 2010. — 22 с.

3. Одарій Т.В. Проблема діагностики суб'єктної аддикції /Т.В. Одарій // матеріали II Всеукраїнського психологічного конгресу, присвяченого 110 річниці від дня народження Г.С.Костюка. Т.ІІ. — К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. - С. 272-274.

4. Психология развивающейся личности. /Под ред. А.В.Петровского. - М., 1997. - С. 15.

5. Старшебаум Г.В. Аддиктология: психология и психотерапия зависимостей. /Г.В.Старшебаум. - М.: Когито-центр, 2006. - 367 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІГРОВОЇ Й ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ ЯК ЗАГРОЗЛИВІ ФАКТОРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Харченко І.І.

Удалий статті розглянуто психологічні феномени ігрової й інтернет-залежності від ігор та інтернету і представлені теорії їх виникнення і розвитку. Представлена інформація про тих осіб, які найчастіше виявляються в групі ризику, а також виникнення подібних залежностей.

Ключові слова: *залежність, фрустрація, кіберпростір, досвідчений потік.*

В статье рассмотрены психологические феномены игровой и компьютерной интернет-зависимости и представлены теории их возникновения и развития. Представлена информация о тех лицах, которые чаще всего оказываются в группе риска; причины возникновения подобных зависимостей.

Ключевые слова: *зависимость, фрустрация, киберпространство, «опытный поток».*

In given article psychological phenomena game and the Internet of addiction will be considered and theories of their occurrence and development are presented. Also the information on those persons which appear in group of risk, occurrence of similar addictions more often is presented.

Keywords: *addiction, frustration, a cyberspace, flow.*